

**VIRTUALNA BIBLIOTEKA BOSNE I HERCEGOVINE (VIBBIH)
KOOPERATIVNI ONLINE BIBLIOGRAFSKI SISTEM I SERVISI BOSNE I
HERCEGOVINE (COBISS.BH) 1988-1998-2018**

**VIRTUAL LIBRARY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
CO-OPERATIVE ONLINE BIBLIOGRAPHIC SYSTEM & SERVICES OF BOSNIA
AND HERZEGOVINA (COBISS.BH) 1988-1998-2018**

Nevenka Hajdarović, prof. filozofije, dipl. komparativist, bibliotečki savjetnik

Rukovodilac Virtualne biblioteke Bosne i Hercegovine

Voditelj Centra za ISBN BiH i Centra za ISMN BiH

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo, BiH

nevenkah@nub.ba

Sažetak

Automatizacija biblioteka u Bosni i Hercegovini otpočela je početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, a 1988. godine se pet bh. biblioteka uključuje u sistem COBISS. Od 1992. do 1998. sistem nije bio aktivan. Godine 1998. sistem COBISS prihvaćen je od svih javnih univerziteta i brojnih biblioteka iz Bosne i Hercegovine. Te godine osniva se i COBISS centar, čiju ulogu 2005. godine preuzima Virtualna biblioteka BiH. U sistem COBISS.BH uključena je 61 biblioteka (nacionalna, javne, fakultetske i specijalne). Nastoje se automatizirati svi procesi rada u biblioteci i pratiti zahtjevi suvremenog bibliotekarstva.

Ključne reči: virtualna biblioteka, VIBBiH, online katalog, COBISS.BH, COBISS/OPAC, mCOBISS, E-CRIS.BH

Abstract

The library automatization in Bosnia and Herzegovina started in the early eighties of the last century, and in the 1988, 5 libraries have entered the COBISS system. From 1992. to 1998. the system was not active. In 1998, all public university libraries and other numerous libraries of Bosnia and Herzegovina have accepted COBISS. That year, the COBISS Center was established, whose role in 2005 was being taken over by the Virtual Library of B&H. The COBISS.BH system includes 61 libraries (national, public, faculty and special libraries). It aims to automate all work processes in the library and to follow the requirements of modern library science.

Key words: virtual library, VIBB&H, online catalogue, COBISS.BH, COBISS/OPAC, mCOBISS, E-CRIS.BH

Uvod

Krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća razvoj računara i mogućnosti njihove primjene među prvim su prepoznali bibliotekari. Preporuke za Međunarodni standardni bibliografski opis monografskih publikacija – ISBD(M) objavljene su 1971. godine, da bi sedam godina kasnije bilo izdato prvo izdanje ovog standarda. Upravo te godine, tačnije 1978, počinje obrada po ISBD(M) u Narodnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine (NUBBiH). Zaklju-

čaju se katalozi u NUBBiH koji su rađeni po Pariškim pravilima.

Na samom početku osamdesetih bibliotekari NUBBiH, zajedno s informatičarima iz UPI-ja, rade na izradi *softwarea* za obradu građe, a 1984. godine obrada bosniace vrši se u programu koji omogućuje štampanje listića po ISBD(M). Program je bio napravljen po skupinama ISBD(M). Interpunkcijski simboli koji odvajaju skupine nisu se unosili. Izgled kataloškog listića u potpunosti je zadovolja-

vao kriterije standarda. Na ovaj način rađena je obrada bosniace do uspostavljanja bibliotečko-informacionog sistema.

Primjena informacionih i komunikacionih tehnologija i izgradnja informacionog društva fundamentalna je za sveukupni razvoj i budućnost Bosne i Hercegovine i ključni faktor za smanjenje razvojnog raskoraka između naše zemlje i Evropske unije. U okviru projekta "Strategija razvoja informacionog društva BiH", a u dokumentu "Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine", koji je rađen u okviru Razvojnog programa Ujedinjenih nacija za BiH, podržava se *umrežavanje biblioteka na različitim teritorijalnim i funkcionalnim principima*.

Počeci primjene COBISS-a u BiH

Izgradnja sistema uzajamne katalogizacije, kao zajedničke osnove bibliotečko-informacijskog sistema i sistema naučnih i tehnoloških informacija, bio je cilj koji je postavila Zajednica jugoslovenskih nacionalnih biblioteka, a čiju je realizaciju kao nosioca razvoja organizacijskih rješenja i programske opreme preuzeo Institut informacionih znanosti (IZUM) iz Maribora (<https://www.cobiss.net/bh/platforma-cobiss.htm>).

Godine 1987. prihvaćen je sistem COBISS (Kooperativni bibliografski sistem i servisi) u kojem će učestvovati pretežno najznačajnije biblioteke bivše Jugoslavije.

Biblioteke Bosne i Hercegovine (Narodna i univerzitetska biblioteka BiH, Narodna biblioteka Tuzla, Narodna biblioteka Banja Luka, Narodna biblioteka Mostar, Klinički centar Univerziteta u Sarajevu) uključile su se u sistem COBISS 1988. godine. Do 1992. godine baza podataka bh. biblioteka sadržavala je oko 30.000 jedinica (pretežno bosniace). Bh. bibliotekari su kreirali 11.716 bibliografskih zapisa. Broj učesnika u sistemu nije bio velik (bibliotekari iz pet biblioteka), ali su rezultati bili izvanredni.

Bosanskohercegovačke biblioteke su u ratnom periodu (1992–1995) pretrpjele velika stradanja, gubitak fondova, kadra i prostora. Ti su gubici, iako se ulažu veliki naponi za njihovo prevazilaženje, u pojedinim bibliotekama još vidljivi.

COBISS.BH

Ponovno uspostavljanje COBISS sistema u Bosni i Hercegovini započelo je 1998. godine, u okviru projekta "Računarsko povezivanje biblioteka u BiH preko interneta", koji je prihvaćen od strane svih javnih univerziteta i brojnih biblioteka iz cijele BiH.

Ciljevi uspostavljanja sistema su: omogućiti uspostavljanje jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema BiH; omogućiti uspostavljanje uzajamne katalogizacije (COBISS.BH) kako bi s vlastitim bazama podataka mogli biti dostupni širokom krugu korisnika i razmjenjivati podatke s bibliotekama iz cijelog svijeta; uključivanje javnih, fakultetskih, specijalnih i školskih biblioteka u sistem i time obogaćivanje uzajamne baze podataka; educiranje bibliotečkog kadra; nastavak automatizacije bibliotečkih procesa; omogućavanje svim korisnicima biblioteka da imaju online pristup, kako bh. bazama podataka, tako i inostranim; stvaranje jedinstvene baze podataka u svrhu koordinirane nabavke publikacija i razvoja zbirki; kreiranje baza podataka (baza podataka o naučnim radnicima, kao i normativna datoteka podataka); ujednačavanje katalogizacijskih pravila; izrada jedinstvenih pravila za predmetizaciju.

Učlanjenje u sistem COBISS.BH

Članicom sistema COBISS BiH postaje se potpisivanjem ugovora između pojedine biblioteke i VIBBiH (Virtualne biblioteke Bosne i Hercegovine). Poslije učlanjenja biblioteka je dužna uplatiti 1.000 eura, koji se prosljeđuju IZUM-u, vlasniku sistema. Također, biblioteke imaju obavezu plaćanja licence za istovremene korisnike (najmanje dva) u iznosu od 117 KM mjesečno.

Virtualna biblioteka BiH ima potpisane ugovore sa 61 bibliotekom, od kojih je najviše javnih, potom fakultetskih i četiri specijalne.

U COBISS su učlanjeni svi državni univerziteti Bosne i Hercegovine i nekoliko privatnih univerziteta.

Najveće bh. javne biblioteke su članice sistema COBISS.BH. A s obzirom na to da je Evropska unija obavezala sve svoje članice na onlajn kataloge javnih biblioteka, zadatak Virtualne biblioteke je ispunjenje ovog uslova. Naravno, sve se ovo može obaviti jedino uz razumijevanje i finansijsku podršku nadležnih institucija.

COBISS sistemom nisu obuhvaćene školske biblioteke. Postoji zainteresiranost školskih biblioteka za rad u sistemu, ali još uvijek nisu u mogućnosti da obezbijede sredstva za plaćanje licence za istovremene korisnike.

Velika je zainteresiranost bh. biblioteka za učlanjenje u sistem COBISS.BH, ali obaveze koje biblioteke imaju po uključanju u sistem mnoge nisu u mogućnosti ispoštovati jer biblioteke ne dobivaju namjenska sredstva za rad u sistemu, odnosno nadležna ministarstva ne plaćaju članstvo u COBISS sistemu.

Uzajamna baza – COBISS/OPAC

U okviru sistema COBISS.BH svaka biblioteka članica sistema ima svoju lokalnu bazu podataka. Lokalne baze pojedinih biblioteka sačinjavaju uzajamnu bazu (COBISS/OPAC).

COBISS/OPAC bh. sadrži blizu 490.000 jedinica razne vrste građe (preko 2000 linkova do e-izvora, oko 480.000 knjiga, preko 20.000 članaka, oko 8.000 časopisa, CD/DVD-ova).

Kvalitet, ujednačenost i konzistentnost lokalnih baza podataka i uzajamne baze podataka postiže se sistematičnim obrazovanjem kreatora zapisa.

Obrazovanje u okviru sistema COBISS

Bibliotekari iz biblioteka članica sistema permanentno se obrazuju kako bi se osposobili da se iskoriste svi segmenti koje pruža sistem. Za pojedine segmente rada u sistemu COBISS neophodno je ispunjavanje određenih uslova. Tako je za dodavanje lokalnih podataka u sistemu COBISS (inventar, signature i dr.) potrebno samo poznavanje rada na računaru, kao i za automatiziranu pozajmicu.

Za dobivanje licence za rad u sistemu COBISS preduvjet je dobro poznavanje rada na računaru, poznavanje međunarodnih standarda iz oblasti bibliotekarstva i položen stručni ispit. Poslije završenog kursa "Upotreba programske opreme COBISS3/Katalogizacija – početni nivo" polaznik kursa je obavezan da u bazi za licence (COBISSLIC) kreira trideset zapisa monografskih publikacija koje nisu obrađene u uzajamnom katalogu. Poslije dobivanja pozitivne ocjene, kandidat polaže ispit za dodjelu licence. Tada dobiva ovlasti za kreiranje bibliografskih zapisa za monografske publikacije.

Za sve segmente rada u sistemu COBISS3 predviđeni su kursevi, koji traju od jednog do pet dana. Kurseve vode instruktori iz Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH i IZUM-a. Svi kursevi se najavljuju preko portala Obrazovanje. Polaznici kursa mogu biti samo iz biblioteka koje su u COBISS sistemu.

Portal www.cobiss.ba

Portal COBISS.BA pruža informacije o svim segmentima rada u sistemu COBISS.BH. Najvažniji segment portala je COBISS/OPAC. Sve informacije vezane za rad sistema, podatke o bibliotekama, priručnicima, novinama u sistemu, lokalnim bazama podataka, bibliografijama, statistikama, preporučenoj opremi i drugom nalaze se na stranici. Podaci o nacionalnim COBISS sistemima dostupni su na www.cobiss.net.

COBISS.net

COBISS.net je mreža nacionalnih COBISS sistema (Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije, Slovenije, Srbije, Bugarske, Albanije). Potpisan je protokol o slobodnom protoku bibliografskih zapisa koji se kreiraju u autonomnim bibliotečko-informacionim sistemima. Iz uzajamne baze COBISS.BH može se pristupiti nacionalnim bibliotečko-informacionim sistemima članica COBISS.neta, katalogu Kongresne biblioteke / Library of Congress u Washingtonu (www.loc.gov) i ISSN agenciji sa sjedištem u Parizu (www.issn.org) i preuzimati zapise.

Podrška IZUM-a nacionalnim COBISS centrima

Neophodno je istaći veliku podršku koju Institut informacijskih znanosti iz Maribora pruža nacionalnim COBISS centrima. Za sve aktivnosti vezane za rad u sistemu utvrđene su procedure kojih se dosljedno treba pridržavati. Zahtjevi nacionalnih centara uvijek su blagovremeno rješavani, a dogovaraju se i buduće zajedničke aktivnosti.

U povodu obilježavanja značajnog jubileja – tridesete godišnjice otkako je uspostavljena uzajamna baza, IZUM je nagradio, kao najaktivniji COBISS centar, Virtualnu biblioteku BiH i Virtualnu biblioteku Crne Gore, odnosno njene rukovodioce.

Automatizirana pozajmica

Nakon obrađenog većeg dijela fonda, biblioteke pristupaju korištenju automatizirane pozajmice. Ukupno dvadeset dvije biblioteke koriste za svoj rad s korisnicima automatiziranu pozajmicu. Svi korisnici biblioteka koje imaju automatiziranu pozajmicu mogu preko interneta pregledati građu koju biblioteka posjeduje, pregledati pozajmljenu građu, rezervirati i produžiti rok pozajmice.

Revizija u okviru sistema COBISS

Poseban segment u okviru COBISS3 sistema je revizija ili inventar građe. Od 2015. godine četiri biblioteke članice sistema COBISS.BH uradile su reviziju cjelokupnog ili dijela fonda (cjelokupnog fonda Narodna i univerzitetska biblioteka "Derviš Sušić" Tuzla i Gradska biblioteka Zenica, dok su reviziju dijela fonda realizirali Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu i Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH). Prednosti revizije u sistemu COBISS vezane su za dužinu trajanja revizije i veliku preciznost i pouzdanost podataka o građi i njezinom statusu i stepenu dostupnosti.

Virtualna biblioteka Bosne i Hercegovine

COBISS centar Bosne i Hercegovine osnovan je 1998. godine. Nakon sedam godina rada, tačnije 2005. godine, zbog neriješenog finansiranja, on prestaje s radom, a sve aktivnosti Centra preuzima Virtualna biblioteka BiH, sa sjedištem u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine (NUBBiH).

Zadaci VIBBiH-a su: planiranje i usklađivanje aktivnosti u vezi s računarskim povezivanjem biblioteka u Bosni i Hercegovini; koordiniranje aktivnosti i pružanje stručne pomoći u radu i razvoju online bibliotečkog sistema, automatizacije poslovanja biblioteka; obezbjeđivanje programske opreme COBISS i korisničke dokumentacije za uzajamnu katalogizaciju, za lokalno bibliotečko poslovanje i za druge servise; upravljanje uzajamnom bazom podataka COBIB.BH i sistemom COBISS.BH; formiranje i stalno ažuriranje baze podataka o bibliotekama u BiH (COLIB.BH); stručna pomoć bibliotekama prilikom nabavke, instaliranja i održavanja računarske opreme; organizovanje i izvođenje obrazovanja i stručna pomoć bibliotekama i

drugim korisnicima programske opreme i servisa COBISS; stručna pomoć bibliotekama prilikom konverzije i prenosa podataka iz drugih sistema; rad na bibliografijama naučnih radnika, standardizaciji i unapređenju bibliografskog i bibliotečkog rada i edukaciji korisnika sistema; utvrđivanje osposobljenosti stručnih bibliotečkih radnika za učešće u uzajamnoj katalogizaciji (http://home.cobiss.ba/bh/o_cobissu/ViBBiH_centar.asp).

Elektronske publikacije u sistemu COBISS.BH Potrebno je istaći da se svakim danom povećava broj elektronskih publikacija u bazi www.cobiss.ba. Izdavači tih publikacija većinom su fakulteti. Sve je više prisutna tendencija da se, osim printanog izdanja, dokumenti pojavljuju i u elektronskom obliku. Neophodno je raditi na formiranju arhiva digitalnih publikacija, jer je to trajni način pohrane i zaštite ove vrste dokumenata.

mCOBISS

Od oktobra 2016. godine putem aplikacije *mCOBISS* omogućeno je pretraživanje građe na androidima u bibliotekama članicama sistema COBISS.BH. Korisnici mogu izvršiti: pretraživanje građe u biblioteci članici sistema COBISS.BH (www.cobiss.ba), pregledanje pozajmljene građe i produženje roka pozajmice, rezerviranje građe, pregledanje i otkazivanje rezervacije, pregledanje dugova i ograničenja, primanje e-obavještenja, pretraživanje / pregledanje informacija o bibliotekama, prikaz lokacije biblioteke na karti i smjernice za put do izabrane biblioteke, izradu svog spiska omiljenih knjiga, očitavanje bar-kodova (ISBN i ISSN), pohranjivanje korisničkih profila (omiljenih biblioteka i podataka za upis), slanje informacija o građi putem androida i pregledanje historije pozajmice. Informacija je dostupna na stranici <http://m.cobiss.si/bh/>, najviše na podstranici <http://m.cobiss.si/bh/opis.html>.

E-CRIS.BH

Sastavni dio sistema COBISS.BH je i informacioni sistem o istraživačkoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini – E-CRIS.BH (www.ecris.ba). E-CRIS.BH daje podatke o istraživačima, istraživačkim organizacijama, odjeljenjima i projektima u Bosni i Hercegovini.

U Evropi se više decenija grade informacioni sistemi s generičkim nazivom CRIS (Current Research Information Systems). Veoma je značajno širenje sadržaja CRIS na područja finansijskih resursa za istraživanja, evaluacije istraživačkog rada, veze s drugim (bibliografskim) i multimedijским bazama podataka.

Informacioni sistem o istraživačkoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini E-CRIS.BH sadrži podatke o 85 istraživačkih organizacija i 2.156 istraživača.

Veliki interes za E-CRIS.BH pokazali su naučni radnici i institucije. Nažalost, sistem nema redovan izvor finansiranja, a ažuriranje podataka

svedeno je najvećim dijelom na rad uposlenika Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH i bibliotekara fakultetskih biblioteka članica sistema COBISS.BH.

Zadaci

Neophodno je nastaviti s automatizacijom bibliotekskih procesa uključanjem pozajmice u sve biblioteke članice sistema, zatim uključanjem nabavke i međubibliotečke pozajmice, raditi na izradi normativnih datoteka podataka, ažurirati bazu podataka E-CRIS.BH, uključiti sve biblioteke koje ispunjavaju uslove za članstvo.

Literatura

COBISS.BH <http://www.cobiss.ba>. Datum pristupa: 1. 11. 2018.

COBISS.NET www.cobiss.net. Datum pristupa: 1. 11. 2018.

COBISS.NET <https://www.cobiss.net/bh/platforma-cobiss.html>. Datum pristupa: 1. 11. 2018.

COBISS.SI <http://m.cobiss.si/bh/>. Datum pristupa: 1. 11. 2018.

COBISS.SI. "Opis" <http://m.cobiss.si/bh/opis.html>. Datum pristupa: 1. 11. 2018.

COBISS.BH. "O COBISSu" http://home.cobiss.ba/bh/o_cobissu/ViBBiH_centar.asp. Datum pristupa: 1. 11. 2018.

Informacioni sistem o istraživačkoj djelatnosti u Bosni i Hercegovini – E-CRIS.BH. www.ecris.ba. Datum pristupa: 2. 11. 2018.

Library of Congress. www.loc.gov. Datum pristupa: 4. 11. 2018.

International Identifier for serials and other continuing resources. www.issn.org. Datum pristupa: 3. 11. 2018.